

Josep Franco
Els hereus
de la derrota

Premi de Narrativa Antoni Bru
Ciutat d'Elx

L'Electra

bromera

DE COM POT CANVIAR LA VIDA EN UN INSTANT

Aquell 8 de setembre, feia ja quatre dies i cinc nits que el cel s'havia esgarrat de Vinaròs a Oriola, però encara plovia amb ganes, com si un diluvi volguera emportar-se les despulles del Regne de València per les escorrenties del temps.

A pesar que l'oratge no convidava a viatjar, al domicili de Pasqual Castillo i March, el botifler més gros i més ric de Sueca, hi havia moviment. Les fadrines s'afanyaven a buidar armaris i calaixeres. Els homes que havia llogat el senyor ja havien assegurat, amb corretges i cordes, tres baguls grans sobre el sostre de la carrossa que esperava al pati empedrat, amb els cavalls aparellats, remullats i desficiosos. Unes hores abans, quan clarejava més enllà de la cortina d'aigua, un carro de bous s'havia emportat dos cànters de vi, un bocoi d'oli, una taleca gran de sal, cinc lliures de sucre, tres barcelles d'arròs blanc, tres botes d'aiguarent i tot el menjar que hi havia al rebost. La família de Pasqual Castillo i March, que era curta perquè només la formaven ell i la seua muller, no emprenia un viatge, sinó una fugida.

Era cosa sabuda que, tres anys després d'haver sigut derrotats en una guerra que no era la seua i que encara regava amb sang jove els camps de batalla de mig món, molts maulets valencians, sols o amb les famílies, malviven a les muntanyes, en les alqueries que els moriscos havien abandonat feia més de cent anys. Fugien de la misèria, dels abusos i de la venjança dels botiflers, que havien guanyat la guerra sense embrutar-se les mans i no passaven per alt cap oportunitat d'humiliar els vençuts, mortificar-los, deshonrar-los o deixar-los en la ruïna.

Però ja feia alguns mesos que, ací i allà, de nit o de dia, a les viles, al camp o a les ciutats, s'havien vist partides d'homes armats que robaven als rics o als qui els servien, mataben botiflers, soldats francesos o castellans traïdors i ajudaven els pobres sempre que podien. Només eren un grapat d'homes sense ofici ni benefici, perseguits per la justícia i pels remordiments, que s'havien convertit en bandolers per a poder viure o perquè no sabien viure d'una altra forma. Però el poble pla els considerava uns herois i els havia batejats amb el nom de miquelets, com els primers valencians que es rebel·laren contra els invasors.

Com que no es deixaven veure, hi havia qui els considerava una llegenda; però tant si eren reals com si només eren un somni del poble pla, els miquelets s'havien convertit en un maldecap per als botiflers, els francesos i l'exèrcit borbònic. I en l'única esperança dels desesperats.

Les males llengües deien que, per Sant Jaume, un cap dels miquelets, Josep Marco, *el Penjadet*, havia tornat d'incògnit a Algemésí, que era el seu poble, amb la intenció de reunir els homes d'una partida antiga, que havien arribat a ser quasi mig miler, per a tornar a encendre la flama de la revolta a la Ribera del Xúquer, l'Horta i la ciutat de València.

El dijous 8 de setembre de 1710, molts valencians esperaven un senyal, un crit, una carcassa o un revol de campanes per a eixir al carrer, a pesar de la pluja, i assaltar el palau on havia viscut l'últim virrei. Per això, aquell matí, la carrossa de Pasqual Castillo no era l'única que recorria els camins enfangats que fugien de València: la imminència d'una revolta amenaçava els béns i les vides dels botiflers.

A l'alba, es van veure algunes veles com s'acostaven a les platges de València per llevant. El rumor que la flota aliada s'acostava a les envistes de la ciutat amb l'artilleria preparada va córrer per València com una reguera de pólvora i molts maulets que ja donaven la victòria per feta, ni tan sols eixiren de casa. Però Antonio del Valle, el governador civil imposat pels francesos, va ordenar que els

setze canons de la torre que el rei Felip V havia manat construir a l'antiga Casa d'Armes, apuntaren contra els carrers i els habitants de València: la revolta va fracassar.

A mitjan matí, de camí cap a la capital, el Penjadet va saber que no hi havia res a fer a València. Ell i els seus homes, després d'haver dubtat si tornaven o no a Algemésí, decidiren desviar-se per Pardines i es dirigiren a Sueca, la vila botiflera més pròxima, amb l'esperança de no perdre-ho tot.

Quan el Penjadet i els supervivents de la seua partida de miquelets entraren a la vila pel portal de Sales, dit també de València, la carrossa de Pasqual Castillo i March cruixia com una magrana a punt d'obrir-se, camí de Gandia. Els miquelets, que a penes n'eren una vintena, van prendre posicions als punts estratègics de Sueca: els portals, la casa de la vila i els dos campanars. Els pocs homes armats que hi havia al poble tardaren molt de temps a organitzar-se, a pesar que ja estaven avisats. S'hi van sentir, esparsos, els trets de cinc o sis escopetes i, entre unes coses i les altres, quan el Penjadet va arribar al domicili de Pasqual Castillo, que tenia les portes obertes de bat a bat, no hi va trobar ni una aguileta. Les fadrines havien fugit en sentir els primers trets, les arquetes estaven buides i al rebost no hi havia ni teranyines.

Al poble, tots sabien que els mobles, la roba i alguns llibres de Pasqual Castillo valien moltes lliures, quasi tantes com la mateixa casa, que era una de les principals de Sueca: amb una entrada ampla per a la carrossa, un pou, un pati empedrat, un estable, una porquera, quatre alcoves a la planta noble, un hortet que mirava a ponent i una cambra gran i molt ben ventilada. Però com que els mobles no se'ls podien emportar i els llibres no els feien paper, l'únic botí dels homes del Penjadet va ser el porc, que encara no feia el pes, un pollastre que els va donar molta guerra i un sac ple de gallines ponedores.

Quan tocaren les tres al campanar de Sant Pere va parar de ploure i els carrers de Sueca continuaven deserts. Els miquelets estaven ja a punt d'anar-se'n, derrotats i sense esme per refer-se. Però, en

això, un dels homes que havien pujat a la cambra, on només hi havia els canyissos per als cucs de seda, en va baixar molt a poc a poc, amb un somriure d'orella a orella i un xiquet d'uns tres anys, mig despullat, mort de fam i tremolós, en braços.

Algú va dir que el xiquet era fill bord del Dones, que era el malnom de Pasqual Castillo perquè son pare havia fet diners amb una casa de putes, abans de dedicar-se a la usura i als altres negocis que havia heretat el fill. Com que la seua esposa, grossa com un olbi, no li havia donat hereus, era una dona molt moixa i feia ja temps que tenia la clòtxina en guaret, l'home es desfogava alguna nit al llit de la Leonor, una fadrina molt ben plantada i una miqueta fresca, que havia mort de febres, o Déu sap de què, al cap de pocs mesos de ser mare.

Quan donaren terra a la fadrina, Pasqual Castillo i la dona, que estava al corrent de tot, haurien volgut criar l'orfe en secret, per discreció i perquè no els agradava anar en llengües de la gent. Però tots els veïns del carrer de Cullera el coneixien perquè era un xiquet molt viu, que no podia estar tancat, no parava en torreta i es feia voler.

Les veïnes se'l rifaven per tindre'l unes hores a casa i la que més el volia i més el malcriava era Esperança Ortells, la dona malaltissa i amargada de Bonaventura Artal. Aquell matrimoni sí que havia engendrat fills, però els dos havien mort abans de nèixer i el xiquet de la Leonor era tan dolç i estava tan sa, que Esperança Ortells se l'hauria menjat o se l'hauria emportat a casa per a criar-lo com si fora seu.

Sense adonar-se que l'observaven i l'escoltaven des de la casa d'enfront, la que Bonaventura Artal havia protegit amb reixes de ferro en les finestres, el Penjadet va embolicar la criatura amb una manta eixuta i li va donar unes garrofes perquè s'entretinguera mastegant. No sabia per on tirar perquè no s'havia vist mai en un cas com aquell. Li feien molta llàstima els ulls tristos i negres del xiquet bord, però ell ja tenia sis fills amb les boques sempre obertes

i els altres homes de la partida eren vells, fadrins que no tenien on caure morts o pobres de solemnitat, que ja feien prou si menjaven de calent algun dia.

Com que no podia emportar-se'l ni volia deixar-lo abandonat en aquella casa buida o enmig del carrer, el Penjadet, després de cavil·lar molt, va decidir que on millor estaria el xiquet seria en un hospici, on l'alimentarien, el vestirien i l'ensenyarien a anar pel bon camí. De seguida, va buscar, entre les cares eixutes dels seus homes, la cara ampla i rosada de Manuel Moscardó, un fadrí espavilat, gran com un sant Cristòfol i valent, fill de Burjassot, que era l'únic que li inspirava confiança en aquells moments tan delicats.

—Quan pugues entrar a València, que ara deu estar encesa en flames, has de portar el xiquet a la Casa del Refugi —li va ordenar—. Les monges l'acolliran i el faran home.

El Penjadet li va donar tres o quatre lliures, perquè entre tots no en van poder reunir més, li demanà prudència i coneixement, li aconsellà que tornara al seu poble i li va desitjar sort, perquè en necessitaria molta. De seguida, Manuel Moscardó i el xiquet eixiren, al galop, cap al portal de Sales i el Penjadet i la seua tropa s'escamparen pel món, al pas, des del portal de Cullera.

Amagada darrere d'una d'aquelles finestres enreixades que la protegien i la mantenien presonera, Esperança Ortells havia sentit clarament les ordres del Penjadet, havia notat un calfred que li recorria l'espina i havia pres una decisió: recuperar el xiquet de la Leonor. Aquell gegant de la cara redona i la brusa negra s'havia emportat la criatura a València, amb la intenció de deixar-la al torn de la Casa del Refugi, on ella i el seu marit havien d'anar per rescatar-la, tant si Castillo tornava a casa com si no.

Amb aquelles mateixes paraules li ho va contar tot al seu marit l'endemà, quan Bonaventura Artal, que havia fugit per prudència i no per covardia, deia ell, va tornar a casa satisfet i sense gens de por, perquè la revolta d'aquells morts de fam havia fracassat i tots sabien que ja no tornarien a intentar-ho.

–Per què no anem a València, parlem amb les mongetes de l'hospici i portem el xiquet a casa, Bonaventura? –li va suplicar Esperança Ortells aquella nit, mentre sopaven, amb llàgrimes als ulls.

L'home li va eixugar els ulls humits i ella li va somriure amb les mans juntes, com si li demanara compassió o pietat. En els pocs moments d'intimitat que compartien, el record dels fills morts els travessava els cors i els encenia els estómacs en flama. Però encara que aquella nit Esperança Ortells el mirava d'una altra forma, no amb remordiment o sentiment de culpa, sinó amb desig, Bonaventura Artal era un home molt capaç de mantindre el cap fred en situacions difícils, estava acostumat a negociar i no li agradaven gens ni la pressa ni les aventures.

–Ara mateix –va dir, carregat de raó–, els carrers de València no són segurs, ni tan sols per a una senyora ben acompanyada. I ja saps que jo no puc deixar la sega, i tots els homes, en mans de l'encarregat, que és un bon xic però no és l'amo, i els llogats no el respecten com a mi.

–I quan creus que podria ser? –va insistir Esperança, que no volia renunciar al somni de ser mare.

–Si les coses van bé, no tenim accidents amb les màquines ni els animals i l'oratge acompanya –va calcular Bonaventura Artal–, per Sant Donís podem tindre l'arròs al graner, a punt per a dur-lo al molí, però això és faena prima...

Encara faltava un mes, però Esperança va aconseguir que el marit li prometera que l'acompanyaria a València en acabar la sega i tindre l'arròs guardat. Aquell gest magnànim la va deixar molt satisfeta, li va obrir el cor i li va estovar l'ànim de tal manera que, quan es gitaren, ella va començar a buscar-li la volta, fins que feren ús del matrimoni com si foren novençans.

Ella li mossegava els muscles amb els ulls tancats, tremolava de goig, s'enroscava a les cames del marit com la serp que ens va expulsar del paradís i li arrapava l'esquena. Ell, que primer s'havia

estremir de por i de vergonya, en notar que la dona es fonia de desig i s'abandonava com una bagassa als plaers de la carn, també va perdre el cap, es deixà anar i, en estremir-se de gust, udolà com una fera. Després va sospirar, tornà a la seua part del llit, va obrir els braços i, en un dir Jesús, ja roncava com un porc, mentre la seua dona encara s'estremia de cap a peus.

L'endemà de matí, en passar per davant de les pescateries, buides després de tants dies de mala mar, Esperança Ortells va saber que estava embarassada. Com li havia passat amb els altres dos fills, les olors fortes li provocaven arcades des del mateix moment de la concepció.

De seguida, se'n va anar a l'església de Sant Pere, va comprar dos ciris dels més grossos, els va encendre a la capella de Santa Anna, que era l'advocada dels bons parts, i li va resar tres salves i una glòria, de genolls en el reclinatori. Quan es va incorporar, notà que totes les juntes del cos li cruixien, es va rascar les parts amb discreció i, agraïda, va mirar els ulls de la santa amb les galtes enceses de vergonya i li va prometre que si la criatura naixia bé de salut, ella i el seu marit es farien càrrec de la manutenció del fill de la Leonor, fins que tinguera deu o dotze anys, que era una edat molt bona per començar a guanyar-se la vida.

Per Sant Donís d'aquell any de tronades, quan l'arròs ja era al graner, guardat amb pany i clau, Esperança Ortells no hauria pujat a un carruatge ni morta, no fora cas que per culpa dels clots i dels sotrac dels camins, la llavor que portava en les entranyes es fera malbé. Per la Puríssima, quan el metge li va confirmar que estava embarassada, va oblidar els dos fills que havia perdut. I després de Nadal, quan Pasqual Castillo i la seua dona tornaren a casa, perquè ja havia passat el perill, ni tan sols recordava el fill bord de la Leonor.

La memòria d'Esperança Ortells només reviscolà el dia que la seua filla va ser deslliurada del pecat original amb les aigües sagrades del baptisme. En passar per davant de la capella de Santa Anna, l'olor tèbia de la cera li va recordar que havia fet una promesa i ara

l'havia d'acomplir. Maria Benvinguda de l'Esperança Artal i Ortells, tot i que era poqueta cosa, havia nascut sana, espavilada i alegre, com si no fora germana dels altres dos, que no tenien ganes de viure.

Va ser d'aquella forma com el fill bord de la Leonor i Pasqual Castillo, que ja vagava per la Casa del Refugi des de feia quasi dos anys, passant fred, fam i penes, va rebre una assignació de dotze lliures anuals, que cobraria des del primer dia de l'any 1713, fins que les mongetes decidiren que ja podia eixir pel món a guanyar-se la vida. La caritat dels Artal li hauria permés eixir de la misèria, si no fora perquè, de totes aquelles lliures, no en va tocar ni una. L'únic benefici que la bona acció del matrimoni suecà va reportar a aquell xiquet, va ser que, de la nit al matí, trobà una identitat.

El dia que un delegat de Bonaventura Artal va portar, en mà, a la Casa del Refugi, les primeres dotze lliures que la seua muller havia promés a santa Anna, aquell xiquet que només tenia nom perquè l'havien batejat un dia de Sant Andreu, es va convertir en Andreu Artal, perquè era costum posar als expòsits el cognom dels seus benefactors.

La guerra, primer, i la mala llet dels botiflers assedegats de revenja, després, havien convertit la Casa del Refugi en un formiguer de criatures sense pare; aquell establiment benèfic que havia de ser un exemple per al món, només era un asil brut, sense disciplina i deixat de la mà de Déu, ple de xiquets orfes o abandonats, que no sabien ni qui eren.

Aquella nit plujosa del 8 de setembre, quan Manuel Moscardó el va deixar a la porta de la Casa del Refugi, perquè no cabia al torn, el fill de la Leonor era un dels expòsits més menuts de l'asil. Però com que ja no es pixava ni es cagava damunt, les mongetes el deixaren a la dula des del primer dia, a mercé de xiquets més grans que ell, que li feien la vida impossible. Sempre menjava l'últim, si menjava; s'emportava tots els cops perduts i alguns d'intencionats; sempre tenia la culpa dels accidents i de les desgràcies; mai no se l'emportaven a passejar, perquè es cansava; mai no rebia visites, ni

presents, ni almoines, perquè tots sabien que tenia un benefactor i una rendeta; i mai no trobava una manta o un lloc al sol, quan feia fred al pati de l'hospici, ni un lloc fresquet, a l'ombra, quan la calor els ofegava. Però aquella situació va anar canviant a poc a poc, amb el pas del temps.

Andreu Artal, que tenia un nom, un cognom i res més, era fort com un roure, viu com una rabosa, espavilat com la mateixa fam, esmunyedís com una anguila, orgullós com un paó i tossut com una mula. Les malalties li passaven de llarg, com la majoria de les pedres que li tiraven; tenia els ossos durs com el ferro però flexibles com les branques d'un salze; les ferides se li tancaven sense deixar-li cicatrius; coneixia tots els amagatalls, passadissos, racons i secrets de la Casa del Refugi i no li feia por res ni ningú. Abans de fer els deu anys, ja era capaç d'abaixar-li la cresta a qualsevol rival, encara que no necessitava fer ús de la força, perquè s'havia fet molt amic de Cristòfol Castells, que era gran com el sant del seu nom i fort com un castell, però tenia el caràcter una miqueta tendre.

Potser per això, perquè no tenia fel amarga, Cristòfol Castells havia decidit entrar en un convent, si trobava alguna congregació que acceptara morts de gana com ell. Volia dedicar la seua vida a l'oració i a l'auxili dels pobres perquè no coneixia una altra forma de guanyar-se el cel. Havia tingut una revelació, sabia que aquell era l'únic camí possible cap a la salvació eterna i li hauria agradat molt que el seu amic de l'ànima l'acompanyara.

Però Andreu, que encara esperava una revelació o una alegria, no havia sigut beneït amb la virtut de la fe i no creia en res. El cos no li demanava sacrificis, sinó un plat de calent cada dia i una màrfega eixuta on poder passar la nit sense sobresalts. I la salvació eterna, la veia encara molt lluny.

Un matí de finals de desembre, l'endemà de Nadal, una monja va agafar Andreu per l'orella plena de prunyons i el va portar a una cel·la on no feia tant de fred com al pati de la Casa del Refugi. Una estora espessa cobria les lloses del terra i a cada racó hi havia

un foguer ple de brases. A una vora, sota la finestra per on entrava la llum grisa del cel valencià, hi havia una taula, tres cadires i unes quantes persones: un justícia sec i grogús que representava el Sant Ofici; un lletrat molt jove que defensava els interessos de Bonaventura Artal, i un escrivà, amb una ploma a la mà, que ocupava una de les cadires. Les altres dues, les ocupaven un home amb la cara ratada per la verola i una monja amb la cara redona i blanca com una lluna.

Quan la monja li va amollar l'orella i el va deixar sol, descalç i tremolant davant la taula, l'home de la cara ratada va consultar un llibre que li havia donat l'escrivà, va aixecar la mirada i li va dir:

—Beneficiat Andreu Artal: les lliures que t'enviava el teu padrí s'han acabat. Ja tens un borriol ben negre i no pots viure sempre de la caritat. A partir d'ara, t'hauràs de guanyar la vida com qual-sevol bon cristià... Sor Isabel, ací present —va continuar el ratat, en veure que ningú no obria la boca—, s'encarregarà de trobar-te un amo convenient, abans de Sant Antoni. Si no en troba cap, la universitat de València, que t'ha vestit, t'ha alimentat i t'ha educat fins ara, t'enviarà a servir l'exèrcit del nostre rei, on et porte la fortuna.

Andreu va saber, aquell dia, que li havia arribat l'hora d'eixir al món, com a tots els altres xicons de l'asil que no havien tingut la sort de ser acollits en un convent o, millor encara, en algun monestir recòndit. No li feia gens de gràcia anar a la guerra, perquè el podien matar; però sabia, pels rumors que corrien per la Casa del Refugi, que això de guanyar-se la vida com qualsevol bon cristià el podia condemnar a morir en vida. Alguns dels seus companys de desgràcies havien tingut la xamba de caure en mans de bones persones i treballaven d'aprenents o de manobres als tallers d'homes honrats; però la majoria havien caigut en mans de botiflers sense consciència que els amargaven la vida al camp, a la botiga, al taller o a la casa, on les dones i les filles dels amos els tractaven com si foren animals.

–Ja te'n pots anar –va dir l'home ratat, quan tots aquells testimonis amb cara d'espardenya declararen que no tenien res a dir.

Andreu li va fer cas i se'n va anar. Però no va deixar el seu futur en mans de sor Isabel o de l'atzar: si havia d'eixir al món i començar a guanyar-se la vida, s'estimava més passar fam, fred i por que no ser un esclau o que el mataren.

El dia dels Sants Innocents de l'any 1718, mentre les monges i l'altre personal de la Casa del Refugi oïen missa primera, Andreu va pujar als muscles de Cristòfol Castells, que plorava a llàgrima viva perquè no volia que el seu amic de l'ànima se n'anara pel món. Des d'allà dalt, es va enfilat al muret de pedra que donava al carrer de l'Hospital i a la llibertat, va recollir al vol un fardell que li va tirar el seu còmplice, se'l va penjar al coll i va córrer, comes ajudeu-me, pels carrers solitaris i humits de rosada.

El fugitiu Andreu Artal, que només tenia dotze anys i una miqueta de borrissol però s'havia de guanyar la vida com qualsevol bon cristià, va passar aquell hivern de molt mala manera. Demanava almoïna a la plaça del Mercat, davant la porta dels Apòstols o a la plaça del Clot, si plovia. Feia faenes lletges i mal pagades per a gent de got i ganivet; furtava algun pa del forn, els dies que tenia la sort de cara, i s'amagava de la ronda, dels soldats francesos i dels altres miserables que vagaven per la ciutat. Passava les nits al carrer Llarg de la Sequiola, arrupit a la vora de les fogueres que encenien, totes les nits de l'hivern, els ceguets, els baldats, els mutilats de guerra, els pobres de solemnitat i els malalts que esperaven caritat, i un plat de calent, a les portes del convent de les clarisses.

La primavera l'ajudà a reviscolar i li va fer la vida més fàcil. El bon temps i els dies llargs li permeteren omplir la bossa: recollia merdes de gos i les venia als adobadors del barri del Carme, que li pagaven amb el puny tancat però li pagaven. S'havia construït un refugi en una finestra fonda, gran i molt ben amagada, en un carreró que donava a la plaça del Bisbe. No era una llar cristiana,

ni de bon tros, però hi podia dormir a gust, fins que el despertaven les campanes de la seu.

Cagava i pixava en qualsevol racó, sempre ben lluny de la seua finestra; es rentava a la font del Portal Nou i com que la roba que li havia posat Cristòfol Castells en aquell fardell ja no li venia bona, es vestia amb uns saragüells que li havia regalat un seminarista i una camisa de tela bona que havia furat d'un parot vestit amb roba de persona, la nit de Sant Josep. I es calçava amb unes espadenyes d'espart que un corder li havia venut a molt bon preu, sense dir-li que eren les espadenyes d'un penjat.

El dia 5 de maig de l'any 1719, Andreu es va despertar enjorn perquè les campanes de la seu, i les de totes les parròquies de la ciutat, els pobles i les viles d'aquell regne antic i derrotat havien començat a voltejar quan encara era nit fosca. Per ordre dels militars francesos, dels governadors castellans, dels botiflers valencians que els llepaven els culs i fins i tot de l'arquebisbe Folch de Cardona, que tenia fama de maulet, les campanes celebraven amb desgana la visita de la família reial: un home, una dona i un xiquet que, a aquelles hores, encara dormien a moltes llogueries de València, mentre els criats i els palafreners començaven a preparar els animals, les carrosses i els carros amb l'equipatge.

Ja feia uns quants dies que el rei Felip, la reina Isabel i el príncep Lluís, protegits per l'exèrcit i acompanyats dels ministres de la cort, recorrien els territoris ibèrics que els Borbons havien afegit a la corona de Castella, per a major glòria de França, gràcies a una guerra que havien perdut a la resta del món.

Els confidents i assessors de la corona, aconsellats pel rei de França, havien perpetrat aquell viatge amb el desig de conèixer els paisatges, els costums, els vicis i la gent d'aquelles terres ocupades i, alhora, amb la intenció de deixar-los eixuts del tot si, com els valencians, consentien que els munyiren la poca llet que els quedava en les mamelles.

La corona devia molts diners als soldats, als fabricants d'armes i de pólvora, als molins, els forns, les fargues i les drassanes del

Mediterrani i als financers de mig món. I com que tota pedra fa paret, els diplomàtics francesos consideraren convenient deixar-se caure uns dies per València, la ciutat traïdora que mereixia haver sigut cremada, com San Felipe, Vila-real o Quart, i que encara tenia la barra de reclamar no se sabia quins privilegis antics.

Servils, submisos i agraiïts perquè els Borbons no els havien exterminats com si foren rates, polls o puces, els botiflers que representaven els interessos dels valencians, reunits en consell solemne, decidiren quedar bé amb els enemics que havien causat tots els seus mals i organitzaren una benvinguda a la valenciana: solemne, pomposa i molt cara, a pesar que les arques del comú estaven buides.

Aquell dia de ràbia i de vergonya per als valencians que encara tenien una miqueta de sang a les venes, podia ser el primer d'una vida nova per a un lladre espavilat. Perquè és sabut que en dates tan assenyalades, els diners canvien de mà molt de pressa i els rics no són els únics que en saben traure profit.

La gent desconfiada de la ciutat, els menestrals i els botiguers de les viles veïnes i els llauradors de l'horta amb les seues famílies havien començat a omplir els carrers principals de València des de l'eixida del sol. Des de la Creu Coberta fins a l'Albereda, València era un formiguer de gent alegre: es notava que, després de tantes guerres perdudes, tots tenien ganes de celebrar una festa grossa.

Entre els uns i els altres li havien posat les coses tan fàcils que, abans de migdia, Andreu ja havia furtat tres bosses lleugeres i un canut quasi buit. Poca cosa, tot s'ha de dir, perquè a penes havia reunit mitja dotzena de lliures, que havia deixat, ben amagades, al seu refugi de la plaça del Bisbe.

A migdia, quan les campanes i unes quantes carcasses mig esbravades anunciaren l'entrada dels Borbons al terme de València, la plaça del Mercat ja estava plena de gom a gom i el sol començava a picar. Les autoritats locals s'obrien pas, a colzades, mirant d'ocupar els millors llocs al cadafal de fusta, cobert amb domassos de color porpra, i una miqueta més amunt, sobre una peanya, hi

havia tres cadires de repòs buides, amb l'escut de la ciutat brodat als respatlens, en or i grana.

Com que el sol de maig lluia amb força i a la plaça no corria ni un bri de vent, la gent suava. Les senyores, els cavallers, els soldats i les criades, les monges, els capellans i les criatures que s'avorrien, remugaven, es ventaven, s'eixugaven la suor, allargaven els colls mirant cap a Sant Agustí i no vigilaven com calia els seus béns.

Andreu tenia tantes temptacions a l'abast de la mà que no sabia per on tirar, de manera que es va deixar guiar per l'instint, com feia sovint, i entre totes les víctimes possibles, va triar una dona grossa que es deixava festejar per un soldat francès amb cara d'haver passat molta fam. La dama, molt pagada, s'havia embotit en un vestit de color violeta que no la deixava respirar, suava com una botija i es posava de puntetes, recolzada sobre l'esquena del soldat, per veure si, per fi, passava alguna cosa. Sobre el faldar ample com una panera, mig amagada entre els plecs, penjava una bosseta de vellut negre, com una figa madura que el convidava a collir-la.

Però quan Andreu va allargar la mà, disposat a collir la fruita prohibida, va notar que una altra mà, forta i delicada, li estrenyia el canell. Els ulls sempre vius del lladre enganxat en falta es trobaren amb els ulls fatigats i serens de mossén Sebastià Lloret, que el miraven amb severitat, encara que al fons d'aquelles pupil·les fosques hi lluia una espurna d'indulgència.

—Què fas, fill meu? —li va preguntar el capellà, mentre l'apartava de la dona grossa i del soldat francès que li feia l'aleta—. Que no saps que robar és pecat?

El lladre cridava, protestava, escopia i forcejava com un endimoniat perquè no sabia que, just en aquell instant, el fill de la Leonor havia començat a convertir-se en una altra persona.